

Отримано: 14 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 27 вересня 2017 р

Прийнято до друку: 02 жовтня 2017 р.

e-mail: podlevska.nelia@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-68-156-159

Подлевська Н. В. Профільне навчання учнів в умовах реалізації Концепції Нової української школи / Н. В. Подлевська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 68. – С. 156–159.

УДК 372.8:371.2

Подлевська Неля Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Профільне навчання у старшій школі – один із найважливіших компонентів модернізації загальної середньої освіти. Профілізація потрібна для забезпечення індивідуальних потреб школярів, професійного самовизначення, успішної соціалізації. Учителю-словеснику належить визначити філологічно здібних учнів, дібрати інноваційні технології та методики навчання української мови для успішного саморозвитку старшокласників та можливості продовження філологічного навчання у ВНЗ. Стаття присвячена проблемам реформування сучасної середньої освіти, зокрема, профільному навчанню в старшій школі; здійснено аналіз досліджуваних раніше проблем профільного навчання; з'ясовано основні аспекти готовності старшокласників до навчання; визначено складники організації профільного філологічного навчання в сучасних умовах реформування старшої школи.

Ключові слова: реформування загальної середньої освіти, старшокласники, профільне філологічне навчання, Нова українська школа.

Подлевская Неля Владимировна,
кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедрой славянской филологии,
Хмельницкий государственный университет

ПРОФИЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ УЧЕНИКОВ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Профильное обучение в старшей школе – один из важнейших компонентов модернизации общего среднего образования. Профилизация нужна для обеспечения индивидуальных потребностей школьников, профессионального самоопределения, успешной социализации. Учителю-словеснику предстоит определить филологически способных учеников, подобрать инновационные технологии и методики обучения украинскому языку для успешного саморазвития старшеклассников и возможности продолжения филологического обучения в вузе. Статья посвящена проблемам реформирования современного среднего образования, в частности, профильному обучению в старшей школе; осуществлено анализ исследованных ранее проблем профильного обучения; выяснено основные аспекты готовности старшеклассников к обучению; определено составляющие организации профильного филологического обучения в современных условиях реформирования старшей школы.

Ключевые слова: реформирование общей средней школы, старшеклассники, профильное филологическое обучение, Новая украинская школа.

Nelia Podlevska,
Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Head of the Department of Slavic Philology,
Khmelnitskyi National University

SPECIALIZED STUDENTS EDUCATION IN CONTEXT OF A NEW UKRAINIAN SCHOOL CONCEPT

In modern education reform a significant place is devoted to the problem of school education, during which solved one of the main tasks of the secondary school – the formation and development of personality on the basis of students individual characteristics, their educational needs, aptitudes, cognitive interests, abilities, and talents with focus on future profession. Special attention deserves study of language in linguistic profile classes, as their graduates in the future character of their life will be somehow connected with the word. In early adolescence, a high school senior established a fairly strong link between professional and educational interests: career choice contributes the formation of educational interests, to change attitudes towards training activities. The education of philological profile students is based on cognitive-communicative approach that provides an in-depth knowledge of language system, knowledge of linguistic phenomena in their functioning and formation of communicative skills. The education of philological profile students it is necessary to implement, given their ability to linguistics, the orientation to the future profession, the results

of psychological-pedagogical diagnosis, parents wishes, teachers recommendations, as well as in context of a New Ukrainian school concept. The article is devoted to problems of reforming of modern secondary education, in particular; specialized training in high school; the analysis of previously studied problems of profile education was conducted; the main aspects of senior pupils studying readiness of high were determined; identified organization components of specialized philological education in modern conditions of high school reforming.

Key words: secondary education reforming, senior pupils, specialized linguistic training, a New Ukrainian school.

Сьогодні в Україні відбувається реформування змісту загальної середньої освіти. У серпні 2016 року на конференції працівників освіти «Велика педагогічна рада» для всебічного аналізу й обговорення була представлена Концепція Нової української школи. «Освіта є ключовим елементом національної безпеки, а людина – це найцінніший актив держави. Ми повинні трансформувати освіту у фактор економічного розвитку, джерело національної єдності, засіб соціального становлення кожного громадянина», – Міністр освіти і науки Л. Гриневич [3].

У грудні 2016 року Кабінет міністрів України ухвалив Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, згідно з якою передбачається перехід на 12-річне навчання. Як зазначено в документі, мета реформи середньої освіти – зробити випускників шкіл конкурентноздатними у сучасному світі, випустити зі школи «всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя» [3]. Концепція «Нової української школи» передбачає такі складники: новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм; наскрізний процес виховання, який формує цінності; нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя; децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

У вересні 2017 року прийнято новий Закон України «Про освіту», яким визначено, зокрема, групи компетентностей (динамічна комбінація знань, умінь і цінностей, які визначають здатність особи успішно вирішувати життєві проблеми, провадити професійну і подальшу навчальну діяльність), яких потребує кожен для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, і які здатні забезпечити життєвий успіх у сучасному світі [1].

За експертними даними, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть уміння вчитися впродовж життя, критично мислити, ставити мету і досягти її, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. На жаль, українська школа недостатньо готова до цього. В основному учень отримує суму знань, яку вміє відтворити, а не практичні вміння і навички, які потрібні для досягнення якості життя. «Ми хочемо перейти від школи знань до школи компетентності», – наголосила Л. Гриневич під час схвалення Концепції Нової української школи. Тому зрозумілим стає, що потрібна фундаментальна реформа освіти, яка перетворить українську школу у фактор досягнення соціальної рівності, економічного розвитку і конкурентоздатності України. Отже, щоб змінити школу, необхідно змінити свідомість учнів і вчителів, визначити нові підходи до навчання: перейти від принципу трансляції знань до компетентнісного підходу, прищепити учням віру в свої сили, враховуючи, що реформа системи освіти базується на принципі дитиноцентризму.

Сьогодні помітний стрімкий інтерес до: дітей, які мають схильності, здібності до певних предметів у школі чи наук; вивчення вікових особливостей розвитку обдарованості; розробки принципів і методів ідентифікації учнів за сферою зацікавлень; особливостей формування і розвитку їх як особистості. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року говориться про розробку цілісної системи виявлення і психолого-педагогічного супроводу обдарованих учнів, створення умов для їх розвитку, подальшого професійного росту, розробки індивідуальних програм їх навчання тощо [5].

Мета статті: зосередити увагу на проблемі реформування сучасної середньої освіти, зокрема, профільному навчанні в старшій школі; здійснити аналіз досліджуваних раніше проблем профільного навчання; з'ясувати основні аспекти готовності старшокласників до навчання; визначити складники організації профільного філологічного навчання в сучасних умовах реформування старшої школи.

У сучасній реформі освіти особлива увага приділяється проблемі профільного навчання, яке спрямоване на формування і розвиток особистості на основі врахування індивідуальних особливостей учнів, їх освітніх потреб, здібностей, пізнавальних інтересів, схильностей і обдарувань з орієнтацією на майбутню професію [2].

Профільне навчання у старшій школі – один із найважливіших компонентів модернізації загальної середньої освіти. Профілізація потрібна для забезпечення індивідуальних потреб школярів, які виявляють підвищений інтерес до окремих предметів, і для професійного самовизначення, успішної соціалізації, полегшення адаптації до самотійного життя, виховання відповідальності за прийняття рішень.

Профільні класи – проміжна ланка в системі освіти, а учні профільних класів – це сьогодні школярі 10–11 класів загальноосвітніх закладів (а відповідно до умов реформування освіти, учні 10–12 класів). Старші школярі включаються у новий тип діяльності – навчально-професійний. Навчальна діяльність для учнів старших класів є засобом реалізації життєвих планів, тому вона спрямована на організацію і систематизацію індивідуального досвіду шляхом його розширення і доповнення.

Загальні теоретико-практичні засади профільного навчання в контексті цивілізаційних вимог розвитку освіти в наукових дослідженнях висвітлюють Н. Бібік, В. Кремень, Л. Липова, О. Ляшенко, С. Максименко, М. Піддячий, О. Савченко, О. Сухомлинська, П. Сікорський, Н. Шиян та ін. Становлення профільної школи, організація та зміст освітнього процесу знайшли своє втілення в дослідженнях Н. Анісіної, М. Гузика, О. Петуніна, Л. Трифонові, Т. Шуренко; профільне навчання в умовах сільської школи перебуває у полі зору Л. Байбородової, Л. Серебренникова, А. Остапенко, А. Скопіна, Н. Шиян; ідея профільності теоретично обґрунтована науковцями у Концепції профільного навчання в старшій школі (Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда, О. Горошкіна, Л. Денисенко, Є. Єгоров, Г. Іванюк, Л. Калініна, В. Кизенко, О. Корсакова, Л. Онищук, М. Пентилюк, С. Трубачева); історія профілізації навчання старшокласників представлена у наукових студіях Л. Березівської, О. Мисиченко; основи психологічного супроводу профільного навчання репрезентують праці С. Максименка, В. Рибалки; профільне навчання у практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів і регіонів розглядають М. Гузик, А. Самодрин, Л. Покроєва, Я. Овсієнко. Однак невирішеною залишається проблема організації навчання старшокласників, зокрема, української мови на профільному рівні.

У старшому шкільному віці навчання продовжує залишатися одним з основних видів діяльності. Тут спостерігаємо два типи учнів: для одних характерний рівномірний розподіл інтересів, для інших – яскраво виражений інтерес до однієї науки, що є типовим для багатьох учнів. На перше місце висуваються мотиви, що пов'язані з життєвими планами учнів, їх світоглядом і самовизначенням. У зв'язку з цим у старшокласників з'являється бажання поглибити знання у певній сфері зацікавлень, займаючись і самоосвітою. Вони оцінюють навчальний процес з погляду його корисності для їх майбутнього. З'являється міцний зв'язок між професійними і навчальними інтересами. Вибір професії сприяє формуванню навчальних зацікавлень, зміні ставлення до навчальної діяльності. Характерними є систематизація знань з різних предметів, встановлення міжпредметних зв'язків з метою узагальнення знань, розширення умінь і набуття нових навичок. У результаті формуються елементи наукового і логічного мислення, прагнення сформувати власний погляд, знайти істину, експериментувати і створювати щось оригінальне.

Що ж стосується філологічної спрямованості навчання, то її компоненти вивчаються у педагогіці, психології, лінгводидактиці, психолінгвістиці. Філологічно спрямовані учні у навчальній діяльності демонструють свою індивідуальність і неповторність, створюють власні літературні тексти у віршованій і прозовій формі, беруть участь у шкільних театрах, олімпіадах, філологічних конкурсах, мають правильне мовлення, чітку інтонацію, дотримуються культури спілкування тощо [6].

В Україні лише у 2013 році була затверджена Концепція профільного навчання в старшій школі, яка базується на Законі України «Про освіту» і Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Указах Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.) та «Про заходи для вирішення актуальних проблем осіб з обмеженими можливостями» (2011 р.), Державній національній програмі «Освіта ХХІ століття», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції розвитку інклюзивної освіти (2010 р.), Концепції безперервної педагогічної освіти (2013 р.) тощо. У 2013 р. Міністерством освіти і науки України був затверджений план заходів з реалізації Концепції профільного навчання в старшій школі.

Однак, як зазначалося вище, лише сьогодні в Україні відбувається реформування середньої освіти. Відповідно до нового Закону України «Про освіту» (2017 р.) у рамках профільного навчання старшокласник зможе обрати одне з двох спрямувань навчання: 1) академічне, із поглибленим вивченням окремих предметів з орієнтацією на продовження навчання в університеті. Навчання буде здійснюватися в академічних ліцеях, як правило, в окремих закладах освіти. Перший рік навчання може бути перехідним, де учень ще зможе змінити профіль навчання. Учні зможуть обирати не лише предмети, а й рівень їх складності; 2) професійне, яке поряд з отриманням повної загальної середньої освіти забезпечує отримання першої професії (не обмежує можливість продовження освіти). Освіту здобуватимуть учні у професійних ліцеях та профільних коледжах. Випускники професійних ліцеїв зможуть навчатися у ВНЗ, а випускники коледжів – навчатися у ВНЗ за скороченою програмою. Молоді люди, які закінчать профільну школу, розумітимуть свою майбутню роль у родині, професійній діяльності, суспільстві [3].

Таким чином, профільне навчання слід розглядати, в першу чергу, як: соціально-педагогічну систему, спрямовану на розвиток особистості відповідно до запиту суспільства; діяльність, спрямовану на формування професійного самовизначення старшокласника відповідно до його нахилів і здібностей; процес, орієнтований на забезпечення умов самореалізації особистості старшокласника та його творчої життєздатності; комплекс заходів, спрямованих на оновлення змісту навчання (новітні досягнення науки і практики освітньої галузі) і управління (відповідно до потреб суспільства).

В умовах реформування сучасної системи освіти профільне навчання набуває абсолютно нової якості. Профільне навчання (профільні класи) – поняття не нове й існувало вже давно у шкільній практиці.

Але зазвичай не мало потрібної реалізації: дуже часто учні, закінчуючи 9 клас, «ішли за» учителем-предметником, учителем-класним керівником до 10 класу; чи педагогічна рада школи своїм рішенням визначала профіль класу старшої школи, не завжди маючи повні обґрунтування для такого рішення. Таким чином визначався профіль класу. Зрозуміло, що зміст профільного навчання в таких класах не мав шансу на успіх для більшості учнів. Отже, профільне навчання має становити інтегрована система, у якій здійснюється навчання за обраним профілем майбутньої професії на основі новітніх освітніх галузей, врахуванні професійних потреб та здібностей старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, на основі їхньої психолого-педагогічної діагностики, анкетування батьків, консультування педагогів тощо.

Філологічний профіль навчання мови в профільній школі зорієнтований на формування в учнів лінгвістичної свідомості, розширення їх наукового світогляду, поглиблення мовно-мовленнєвої компетенції, формування комунікативних здібностей з орієнтацією на вибір майбутньої професії філолога.

Основними чинниками, що характеризують філологічно здібного учня, вважаємо такі: гарна дикція; уміння грамотно висловлюватися; швидка мовленнєва реакція; багатство словникового запасу; правильність і різноманітність граматичних форм та синтаксичних конструкцій; швидкість в опануванні комунікативної ситуації; образність та нестандартність мислення; потреба у «філологічній творчості» (написання творів, поезій тощо); мовне чуття; легкість у вивченні іноземних мов; продуктивність вербальної пам'яті; спостережливість у мовних явищах тощо [6].

Система роботи з виявлення філологічно здібних учнів включає: попередню діагностику сформованості інтелектуальних умінь; спостереження за роботою учнів на уроках мови та літератури, під час позакласних заходів; аналіз результатів виконання різних творчих, самостійних і наукових робіт; аналіз результатів участі учнів в олімпіадах, змаганнях, мовних конкурсах тощо.

Дослідження показують, що учні досягають успіху в товаристві інших зі схожими здібностями. Тому важливо об'єднувати таких учнів у класи за інтересами – профільні класи.

В умовах профільного навчання зростає можливість учителя моделювати навчальний процес відповідно до власних методичних поглядів, вводячи додатковий матеріал або поглиблюючи його вивчення. Також у системі профільної освіти значно зростає обсяг самостійної навчальної діяльності школярів та урізноманітнюються її форми. Варіюватися мають також обсяг виучуваного матеріалу, ступінь його глибини, інтенсивність навчальної діяльності. У рамках компетентнісної освітньої парадигми на уроках мови у профільних класах варто застосовувати текстоцентричний підхід, інтегруючи теоретичні та прагматично зорієнтовані розділи курсу сучасної української літературної мови.

Формуючи профільні філологічні класи, варто розуміти, що це не лише вирішення лінгводидактичної проблеми, зокрема, для учнів філологічного спрямування, але й педагогічної в цілому. Це і відповідне управління та організація навчального процесу, і відповідність учителя-словесника вимогам до викладання мови у профільному класі, і вибір учителем найефективніших інноваційних технологій і методик навчання, і досягнення результату, який задовольняв би всіх учасників навчального процесу профільної школи і відповідав би запитам і потребам суспільства.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До подальших розвідок належить питання організації змісту і форми навчання української мови старшокласників на профільному рівні.

Література:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennya-zakonoproektu>. – Назва з екрану.
2. Концепція профільного навчання у старшій школі [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1681>. – Назва з екрану.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016>. – Назва з екрану.
4. Мацько О. Перспективи профільного навчання : програмні засади / О. Мацько, О. Семенов // Дивослово. – 2008. – № 2. – С. 4–10.
5. Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.
6. Подлевська Н. Профільне навчання : формування філологічного мислення учнів старшої школи / Н. Подлевська // Дидактика : теорія і практика : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 71–75.